

OPSTILLING AF SPØRGSMÅL OG ILNÆRMELSER TIL SVAR.

1.1 Egenart og nødvendigheden af et kategorialt grundlag for psykologien

Hvad er kritisk psykologi ? - . Forklaring på selvmodsigende niveauer.

Det der nu foreligger som "Den Kritiske Psykologi" er resultatet af en rundtregnet 15 årig hurtig og mangfoldig udvikling. Diskussionerne om den Kritiske psykologi bærer tit præg af skarpe selvmodsigelser. Det er i sig selv ikke særlig bemærkelsesværdigt, idet den kritiske psykologi gennem sin opfattelse af de afgørende skridt, desideret har forholdt sig kritisk til andre opfattelser (retninger). Ikke desto mindre vil vi fremhæve de divergenser og selvmodsigelser som findes på forskellige niveauer og aspekter, so er en følge af disse forskellige forklaringer, og som indeholder vidtgående uklarheder om hvad "Kritisk Psykologi" egentlig er, i forhold til den givne kontekst inden for de videnskabelige dicipliner og metoder hvorunder de er underordnet.

Det bliver f.eks fra ekstrempositioner påstået, at "den Kritiske Psykologi" egentlig slet ikke er psykologi, men derimod sociologi, samfundsteori, en variant af "marxistisk ideologi". Set fra en anden ekstremposition er den "Kritiske Psykologi" ikke andet end en ventreorienteret udarbejdet variant af den traditionelle borgerlige psykologi. Men også derimellem finder man de mest divergerende forklaringer på "den Kritiske Psykologi", som flg.: De psykologiserer politikken. De politiserer psykologien, De forsøger at erstatte den marxistiske samfundsteori, de er nystartede og mener at have overvundet den enkeltvidenskabelige-psykologiske (traditionelle) uddannelse, men der er overhovedet ingen "enhedsvidenskabeligt" over DKP, medmindre man griber til samtlige af deres publikationer/forfattere i sin betragtning etc. Angående DKP's metodiske fremgangsmåde er bl.a. sagt, den er spekulativ, en lidt sen "hævn" over den åndsvidenskabelige psykologi, men også : den er positivistisk, har misforstået subjektivitetens væsen (kun fortolkende/opklarende); den er som metateortisk rammekonception indordnet som en vidtgående ubrørt enkeltvidenskabelig diciplin, men der er også rygter om, at DKP ikke er eksperimentelt funderet; man betragter den som værende forenelig med den gængse terapeutiske teknik (idet man kun forholder sig kritisk), men samtidigt kritiserer man også, at de ikke selv har udviklet nogen tilstrækkelig detaljeret og anvendelig terapeutisk teknik (som et alternativ til de borgerlige teknikker) etc..

De uklarheder og selvmodsigelser som gemmer sig under kritikken af hvad DKP er, bliver ofte reproduceret af vore tilhængere og dermed fastlåst. Disse hændelsesforløb består næsten altid, når kritikken uden genstandsmæssigt indhold til enhver tid besvares på det samme niveau, så måske anklagen af "politisering" af psykologien med fremhævelse af den tætte sammenhæng mellem politik og psykologi, anklagen der siger at DKP er "spekulativ", tydeliggørelsen af at DKP's empirisk funderede metoder, anklagen som siger at DKP mangler en praktisk anvendelig terapeutisk metode, dog med henvisning til at der findes ansatser til sådanne metoder, hvis man nærlæser Pilz/Schubenz 1979, eller Ole Dreier 1980. Dette hændelsesforløb skyldes nok i særdeleshed at DKP udvikler sine egne ansatser til videnskabelig udviklingsarbejder på mange divergerende niveauer, for det første stræber de imod en afklaring af de filosofiske "tilegnelses-ideer", en anden retning under DKP's præmisser arbejder på en empirisk udforskning af de tidligste udviklingsprocesser, og en tredje søger en "lov" om "praksis" der følger DKP's terapimetodeudvikling - og dette uden at skulle forholde sig til og stå til regnskab for alle disse forskellige ansatser der er underordnet hinanden og fælles kaldes DKP. Den udtalte

2

uklarhed om, hvad DKP egentlig er følgelig også en uklarhed der findes i DKP selv.

Med de meget omtalte og forskelligartede måder, som DKP forholder sig til den gængse forstand af "psykologisk" entydighed og som også gør DKP svær, finder på en måde også sin forklaring, idet den er en del og en konsekvens af studenterbevægelsen, og hele tiden gør sig til en del af den demokratiske bevægelse som landet har udviklet: Udviklingen af DKP foregik ikke kun som en del af psykologiens områder, men også i høj grad som en planmæssig og omfattende dybdeborende samfundspolitisk og verdensanskuende omorientering. Kritikken af den traditionelle psykologi var derfor ikke kun et "enkeltvidenskabeligt" anliggende, men havde i høj grad slagretning imod psykologien overklasse- og tilpasningsvidenskab, og mod psykologiseringen af de samfundsmæssige modsigelser. Derved så og ser DKP sig gennem sit engagement i den demokratiske proces ikke nødsaget til at argumenterer for sin holdning til politiske problemer af typen "psykologisering" af arbejdsløsheden eller fascismen, og DKP holder sig løbende orienteret inden for den politiske kamp om gennemsætningen og opretholdelse af en demokratisk forsknings, lærings og arbejdspraktisk psykologi, og DKP forholder sig derfor med stor bestyrtelse til forsøgene på politisk disciplinering, berufsverbot etc.

Det psykologiske institut ved det frie Universitet i Berlin (West), hvor DKP har sin oprindelse, er grunden lagt gennem den 70 årige administrative spaltning af instituttet, hvorved de "ikke venstreorienterede" medarbejdere opretholder deres egen del af instituttet, og på denne måde har skabt et "venstreorienteret" institut (som man på denne måde håbede at man kunne udsulte) af de tilbageblevne medarbejdere. "PI" (psykologisk institut) har siden måtte forsvare sig løbende mod angreb på deres institutionelle eksistens, hvad der godt nok ind til videre er lykkedes (men det er ikke længere, som uddannelses og forskningsinstitution, en simpel uundværlig realitet), og om det overhovedet er muligt at opretholde en så åbenlys differentierings- og fraktioneringsproces der bygger på en radikal samfundskritisk position, inden for det borgerlige samfunds struktur er heller ikke nogen endegyldig løselig opgave, idet der kræves en hvis form for jobkvalificering i almindelig borgerlig forstand (og det er gennem denne kvalificering "PI" opretholder sit "liv"). På denne måde ser man altså DKP som en af flere "fraktioner", hvor DKP uundgåeligt konfronterer studenterne med en radikal, fremadrettet og under de givne kapitalistiske betingelser, mulig (forstået som individuelt eksisterende) forberedelse til "arbejdslivet"

(side26)

Hvis man, under de her skitserede politisk-administrative medier (forhold), vil forsøge at udarbejde omfattende teoretiske og metodiske begrundelser på et videnskabeligt grundlag i forhold til de mål DKP stræber imod, så kunne denne videnskabelige udviklingsproces - som stræber mod en større indre sammenhæng, ikke være upåvirket af de nævnte reale kampbetingelser og selvmodsigende krav. Det kommer på den ene side til udtryk såvel i den "bredde" i konzeptionerne, i hvilke de hinanden underordnede og partielle divergente samfundsteoretiske, politiske, filosofiske, videnskabsteoretiske, enkeltvidenskabelig"-psykologiske" og arbejdspraktiske aspekter bliver bragt i overensstemmelse med hinanden, og på den anden side hvorledes den politiske udvikling, den indvundne indsigt og erfaring sætter sig igennem som del (moment) af den demokratiske bevægelse, også på et organisatorisk plan. Måske kan man også herigennem forstå den allerede konstaterede uklarhed inden for DKP's "egentlige" identitet, og over egenarten af de specifikke bidrag (skrifter).

Jeg ser ikke denne uklarhed som et strukturelt problem, og mener ikke at det udspringer af de kritisk psykologiske grundansatser - så problemet er ikke uløseligt. Men jeg er heller ikke af den opfattelse, at man kan løse denne problematik ved bare at køre videre, og sikre sig organisatorisk og på den måde holde bevægelsen igang for bevægelsens egen skyld. Jeg går i langt højere grad ind for, i den nuværende udviklingsfase af DKP, at intensivere

5

de omfattende anstrengelser ved en analyse af DKP' grundantagelser (sætninger) og i den videnskabsproces få dem prioriteret, det er nødvendigt at få analyseret de væsentligste teoretiske og metodologiske resultater så der herfra ukommer et centralt arbejds perspektiv: Kun her igennem vil vi kunne opnå den nødvendige klarhed (fællesgrundlag) og dermed vinde handlekraft, og gennem denne handlekraft forholde os bevidst til de nuværende politiske og institutionelle krav, således at vores konzeptioner kan bruges i den menneskelige erkendelsesudviklingsinteresse inden for den demokratiske bevægelse, og dermed gøre DKP meningsfuld samt praktisk anvendelig. Denne omfattende analytiske anstrengelse foretages i den foreliggende bog. Den står altså som et forsøg på at samle grundlaget for de tværgående mangfoldige aktiviteter, som er indeholdt i rammerne eller navnet DKP, men også med det formål at gøre disse aktiviteter inden for deres områder brugbare og styrke og fastslå deres position som en helhedsvidenskabelig proces, og dermed undgå at det hele løber ud i ingenting - og også for at modvirke at DKP forfalder til at blive ren overbevisning.

(side 27)

Ekplisering af det filosofiske, samfundsteoretiske, kategoriale og enkeltteoretiske indholdsniveau.

For at kunne konkretisere og præcisere det i bogen antydede spørgsmål, har jeg forløbig (for at foregribe senere nøjagtigere analyser) opstillet fire forskellige indholdsniveauer, på hvilke DKP forholder sig kritisk i forhold til den traditionelle-psykologiske opfattelse og gennem hvilke kontroverserne på forskellige måder bliver bestemt.

a. Det filosofiske niveau - På dette overordnede niveau kan DKP karakteriseres som begrundet i den dialektiske materialisme, som er udviklet af MARX, ENGELS og LENIN. På dette niveau øver DKP konzeptionel kritik af den traditionelle psykologi, når den er "mekanisk-materialistisk", "idealistisk", "subjektivistisk" bestemt, *metodologisk kritik*, når den traditionelle psykologi kan anklages for: metafysisk tænkning (i modsætning til dialektisk udviklingstænkning), blindhed for de realsammenhænge og reale modsigelser, vilkårlig "udvendig" begrebsopbygning med udvendig uformidlet konfrontation etc.

b. Det samfundsteoretiske niveau. - På dette niveau har DKP den historiske materialisme som grundlag (der også samfundsmæssig-historisk proces er specificeret ved den materialistiske dialektik) specielt "Kritikken af den politiske økonomi" som Karl Marx har udviklet i "Kapitalen". DKP øver på dette niveau sin konzeptionelle kritik mod den traditionelle psykologi når den udlægger klasseantagonismen som kun værende "lagspecifikke, når de reducerer den samfundsmæssige væren til at bestå af umiddelbare sociale interaktionsformer, når de identificerer individet under de borgerlige samfundsforhold med "mennesket overhovedet", DKP øver *metodologisk kritik* når den fordomsfulde traditionelle psykologi fremhæver muligheden for at opbygge et begrebsapparat og en metodik inden for "privatformen" i den borgerlige ideologi, og blindt reproducerer den abstrakt-metodiske forholden sig til de herskende forhold, og mener at de samfundsmæssige modsigelser kan overvindes gennem de borgerlige former - og føre til en ophævelse af de kapitalistiske klasseforhold.

c. Kategoriale niveau. Med "Kategorier" er her ment (diejenigen) grundbegreber, med hvilke den empiriske videnskab eller den overvejende arbejdsretning (implicit eller bevidst) med dette videnskabsindhold, laver sin afgrænsning til andre områder, til det specifikke områdes viden, for derigennem at bestemme genstanden for sine undersøgelser (inden for fysikken vil sådanne mulige kategorier være "masse", "energi", "kraft" etc). Sådanne kategoriers afgrænsning medfører bestemte metodologiske forestillinger, i sin videnskabelige fremgangsmåde, når vil vil erfare adekvate forestillinger om sin genstand. (side 28) Kategorial-metodologiske bestemmelser, (hvadenten de er implicite eller bevidste) som skal

4

benyttelse inden for de filosofiske og/eller samfundsteoretiske områder, har derigennem godt nok nogle realempiriske fællestræk, nemlig at de ikke er umiddelbart determineret gennem de to overordnede niveauer (a + b). De kan derfor bygge på såvel den dialektiske materialisme som på den borgerlige "metafysiske" forestilling, men vil til enhver tid bygge på nogle divergerende ansatser til kategorial-metodologiske genstandsbestemmelser.

Kategorial-metodologiske bestemmelser, som de er udviklet inden for DKP er nogle specielle affattelser inden for begribelsen af "psykken", "arbejdet", "meningen", "tilegnelse", "handlepotentiale" etc., til enhver tid i modsætning til de "traditionelle" kategorier som "oplevelse", "adfærd", "sansning", "læring gennem forstærkning" etc., hvorigennem disse kategoriale begrebsopbygninger - og kritik altid medfører nogle metodologiske implikationer.

d. Enkeltteoretisk niveau. - Under "enkeltteorier" vil vi her forstå teorier om enkeltvidenskaberne i sædvanlig betydning: Sådanne enkeltteorier er godt nok i overensstemmelse med deres grundbegrebers opbygning, men indeholder herudover indoptagelsen af den til enhver tid "her og nu" sammenhæng med betydningen af de seneste "aktual-empiriske" erkendelser, og afgrænser sig derved i en almengørelse mellem aktual empiriske data og generelle sammenhængsformer. Indholdet i de enkeltteoretiske områder, det indhold som sætter sig igennem som almengjort og den metodik som benyttes til indvindig og udnyttelse af dataindsamlingen er bestemt gennem generelle spor/planer ved egenarten af de kategoriale grundbegreber, med hvilke teorien er formuleret og hvorpå de metodologiske konceptioner hviler. Men enkeltteoriene er ikke fuldstændigt determineret gennem det kategoriale niveau, de er muligvis i højere grad lig med enkeltteoriernes indbyrdes modsigelsesfulde grundlag, og ikke kun inden for "områdeteorien" men også inden for genstandsområdet "arbejdsdeling" vil enkeltteorien bestå af yderligere opdeling i hinanden underordnede teorier (feks. "motivation", "iagttagelse" "indlæring"), som til enhver tid har modsigelsesfyldte opfattelser af de indvundne aktualempiriske resultater. Såfremt at disse modsigelser ikke kan ophæves, fører det til den velkendte enkeltvidenskabelige "niche-opbygning": som Kognition vs. indlæringsteori eller "udviklingsteorier" (Kontiguitætsteorien??) vs. "effektteorier" etc., hvorved sådanne tendenser (nicher) under bestemte personelle og (side 29) institutionelle omstændigheder kan føre til organisering af enkeltvidenskabelige-psykologiske "skoler" (retninger).

Enkeltteoretiske påstande hos DKP er, om muligt kategoriseret, med kritisk-psykologiske grundbegreber formulerede erklæringer, om oprindelsen og egenarten af psykiske forstyrrelser, naturen i tidlige udviklingskriser, subjektive aspekter ved fascismen, udviklingen af social forståelse/betydning i den tidlige barndom, den individuelle realitetsafværgelse i tankeprocessen etc., og de vil til enhver tid forholde sig kritisk til de kendte/udtalte traditionelle psykologiske erklæringsansatser og kritisk i forhold til de dermed beslægtede metoder.

Det indbyrdes forhold mellem betydnings/indholds-niveauerne.

Hvis man betragter de her skitserede indholdsniveauer i forhold til hinanden, så tydeliggøres det, at et rationelt beviseligt kritisk eller konstruktivt indhold i de videnskabelige konceptioner, kræver en afklaring af stridsspørgsmålene på et bestemt niveau, i almindelig videnskabelig forstand, som kun er mulig under forudsætning af at stridsspørgsmålet inden for koncepten og metodologien afklares på det til en hver tid overliggende niveau.

Herigennem er kontroversen mellem to på samme niveau aktualempiriske sagsforhold, med modsigelsesfyldte enkeltteorier, i princippet kun løselig hvis man kan afgøre hvilken der bygger på de mest adekvate erklæringer eller hvilken metodisk fremgangsmåde der er mest tilsvarende, og når de divergerende enkeltteorier sammenlignes på deres grundbegreber i forhold til hinanden, hvilket i princippet er lig med den kategoriale forståelse af

egenarten ved den udforskede genstand og når de deraf afledte omstændigheder ved fremgangsmåden er besluttet. Såfremt en sådan overensstemmelse ikke findes, taler man altid forbi hinanden, og kontroversen vil, når man har tilbagevundet de videnskabelige afklaringsmuligheder, være ophævet gennem de kategoriale indholds niveauer, dvs. man kan ikke længere sammenligne konkurrerende teorier ud fra deres enkeltvidenskabelige forklaringsværdi, men derimod sammenligne og analysere deres indhold af grundbegreber på kategorialniveau. Såfremt man på denne måde kan opnå "kategorial" enighed, vil man med nye præmisser kunne vidreføre den enkeltteoretiske forsknings- og redegørelsesproces. Hvis det viser sig, at en enighed omkring de kategoriale grundbestemmelser af bevislige årsager ikke er mulig, så har man erkendt/fattet, at den tilsyneladende "bare" enkeltvidenskabelige kontrovers i virkeligheden bunder i forskellig opfattelse af genstandens psykologiske og metodologiske fremvisningsform, og kontroversen må fremover føres tilbage til det kategoriale niveau.

Et klassisk eksempel på en sådan tilsyneladende "bare" enkeltvidenskabelig - psykologisk kontrovers, og hvor der faktisk udtrykkes en principiel kategorial uenighed, er den berømte kontrovers imellem G.E. Myller og W. Köhler angående "Kompleksteori" og "Gestaltteori". Kontrahenterne argumenterer her, på en måde som om at deres stridsspørgsmål kunne afgøres gennem en præcisere hypoteseopstilling og en mere eksakt forsøgsfremgangsmåde. Men i virkeligheden er de, uden at gøre sig det bevidst, gennem principielt forskellige forestillinger om hvad den udforskede genstand er og med hver deres opfattelse af indholdet i deres egne forklaringer, som er skjult for hinanden. De taler derfor med deres pseudoargumenter, hvori noget "andet" stikker under, og vil permanent og nødvendigvis tale forbi hinanden. Disse gensidige hid og did angreb, medfører ikke den mindste afklaring eller tilnærmelse, og kontroversen/redegørelsen bliver snarere brudt på grund af en resignation over ugenomsigtigheden hos den anden, og dermed en forstokkelse af ens egne standpunkter, (vgl. G.E. Myller 1923, 1926, og Köhler 1925, 1926).

Det der er sagt angående forholdet mellem enkeltteorier og kategoriale niveauer, gælder på tilsvarende måde forholdet mellem kategoriale niveauer og overordnede samfundsteoretiske eller filosofiske niveauer: Rationelle afklaringer på kontroverser over tilsvarende genstandsforståelser, altså hvilke der er de adekvate kategorial-metodologiske grundlag for et fag- eller videnskabsområde, kan kun findes under forudsætning af at sammenhængen mellem videnskabsprocessen og omfattende samfundsprocesser - eller mellem al til rådighed stående erkendelsesviden, arten af indholdet i forhold til erkendelsesgenstanden, gennemslagskraften ved dens tilvejebringelse og kriterierne for dens gyldighed, består med et sammenfaldende indhold. Det forholder sig nemlig sådan, om og på hvilken måde man overhovedet erkender og anerkender enkeltteoriens kategorialindhold som problem, gennem hvilke tankebaner og fremgangsmåder man anser vil kunne føre til løsning/afklaring af problemet, og hvilke synspunkter man anvender som "genstandsadekvate" for den kategorial-metodologiske bestemmelse. Denne vej må man vedholdende benytte ved "kategoriale" kontroverser (lige som ved enkeltteoretiske kontroverser på det "kategoriale" plan) og sikre sig sammenfald på det samfundsteoretiske - eller filosofiske, specielt begrebserkendelsesmæssige niveau, således at blokering af erkendelsesfremgangen gøres så lille som mulig, og ikke ender i spilfægteri og talen forbi hinanden. Derfor må kontroverserne, når der ikke kan opnås et sådan sammenfald eller sammenstilling, også her klart opløses på det næste overliggende niveau, og det vil i dette tilfælde sige det samfundsteoretiske eller filosofik-erkendelsesmæssige niveau. Ved grundsætningsmæssige divergenser på dette niveau, så som divergenser mellem dialektisk materialisme og borgerlige grundantagelser/positioner, vil sammenfaldet i stor målestok ikke længere kunne sammenstilles som noget i videnskaben iboende, men derimod er det her kampen mellem filosofiske

grundantagelse/positioner som ideelle aspekter ved den samfundsmæssige klassekamp, og bliver afgjort og målt gennem de historiske omvæltninger. Hermed er den videnskabelige rationalitet ikke sat ud af spillet, og dialogen mellem divergente grundantagelser ikke afbrudt : Det handler om, så vidt det er muligt, at skabe en forståelig begrundelsessammenhæng således at den særlige grundantagelse/position vokser, og dermed almenegøre grundene til divergensen på et videnskabeligt bevidsthedsniveau, på en måde så viden om samfundsmæssig vidreudvikling, og de indvolveredes interesser står tydeligt frem.

Teser for indholdet i den paradigme-kategoriale udviklingsretning hos Den Kritiske Psykologi. (side 31)

Med hjælp fra de 4 ovenfor fremhævede indholds niveauer og deres indbyrdes forholdbestemmelse kan man afklare forskellige ved kronroverserne indenfor DKP og "betydningsafklare" dem i forhold til hinanden. Dertil findes kun muligheden, at benytte det allerede så alment formulerede spørgsmål om grundsætnings prioriteringen ved DKP, dens væsentligste resultater, metoder og perspektiver, og spørgsmålet om at præcisere på hvilket af de nævnte indholds niveauer tyngdepunktet ved DKP's bidrag til videnskabsudviklingen ligger, og dermed på hvilket (højere) niveau kontroversen skal indsættes.

Ved en analyse af resultaterne og fremgangsmåderne inden for DKP, set fra denne synsvinkel, er det blevet klart for mig, at en misforståelse/-selvmisforståelse ved DKP (side 32) forekommer, hvis man hovedsageligt opfatter den (DKP) som en psykologisk enkeltvidenskab, en enkeltvidenskabelig teori-retning eller skoleuddannelse, på samme måde er det upassende inden for særlige bidrag af DKP der behandler områder inden for den marxistiske-samfundsteori eller endog dialektisk-materialistisk filosofi hvis denne enkeltvidenskabelige opfattelse skinner igennem. Tyngdepunktet ved den kritiske psykologis bidrag ligger tværtimod på det kategoriale niveau - selvom den indimellem er sammenblandet med andre aspekter som ikke i tilstrækkelig grad er knyttet til begreberne. Det hører godt nok til psykologien, men overskrider (med forståelsen af "arbejdsdelingens" samfundsmæssige oprindelse) den forkortede "enkeltvidenskabelige" forståelse hos den borgerlige psykologi, i overensstemmelse med hvilke givne almene kategoriale genstandsindhold i enkelt-teorierne, som ikke er selvstændigt metodisk reflekteret og heller ikke er videnskabeligt analyseret.

ette fører til den følgende tese, som i denne bog vil blive begrundet og konkretiseret i forhold til et bestemt aspekt: Den Kritiske Psykologi er real, og har i særlig grad indbyggede muligheder, og efter min overbevisning det eneste bidrag, der bygger på en materialistisk dialektik i forbindelse med udvikling af en kategoriale basis til forståelsen af individualvidenskaben / psykologien, og har givet den karakter af et videnskabeligt paradigme, altså der med individualvidenskaben/ psykologien som sin genstand i sin ydre ophævelser (niveaustigninger ?) og i sin indre struktur har opbygget en så entydig farbar og helhedsmæssigt genstandsadekvat organiseret system for opbygning af kategoriale-metodologiske bestemmelser, og dermed muliggjort at enkeltteoretiske-aktualempiriske videnskabelige kontroverser/modsigelser på deres niveau, i forhold til deres metode og teori kan bedømmes på en bevisbar videnskabs-mæssig måde. På tilsvarende måde ligger vores tese i naturlig forlængelse af det metodologiske/ metodiske bidrag fra DKP således at der i de bestemte udviklede anvendte fremgangsmåder og i deres almengjorte beskrivelser tydeligt kan henføres til de nævnte kategoriale-metodologiske bestemmelser, og i henhold til deres paradigmatisk karakter kan udledes og begrundes ved videnskabelig bevisførelse. Dermed bliver kritikken af DKP, som fremføres af den traditionelle psykologi også i sine væsentligste kritikpunkter afviselig på grundlag af dens mangel på et kvalificeret kategoriale

grundlag, hvorved den (side 33) vidtgående uduelighed omkring genstandsadekvans hos enkeltteoriene - og metoderne mht. afgørelser, uanvendelig til erkendelsesudvidelse; eller således ses manglen på metodologisk-metodiske forudsætninger for at udarbejde et sådant kategorialt grundlag på et videnskabeligt grundlag.

Det forhold at bidrag fra DKP naturligt lægger sig til overordnede filosofiske-begrebsmæssige kategorier/ samfundsteoretiske niveauer er i overensstemmelse med vores beviselige tese bestemt således: Når det er sagt at DKP finder sit grundlag i den materialistiske dialektik og den historiske materialisme, i overensstemmelse med Marx, Engels og Lenin's begrundelser, så betyder det at vi går ud fra den indre sammenhæng og forenelighed samt gensidige sammenhæng mellem marxismens forskellige bestanddele. Vi holder os entydigt til de indeværende udbredte opfattelser af marxismen, som indeholder Lenins vidreudvikling af den marxistiske teori, og i tilfælde af påståede uforenelige divergenser i positionerne hos Marx og Engels, vil Marx's "Den Politiske Økonomi" fra KAPITALEN og de genfortolkninger/fremstillinger som er lavet på baggrund af Marx's kritik, blive opfattet som tilstrækkelig forudsætninger for løsning af sådanne konflikter.

Således har DKP's forkæmpere mange gange forsøgt at afvise de skitserede kritikpunkter som beskyldning for "kapitallogik" o.a., og sagt at den rejste kritik hviler på en utilstrækkelig metode ved tekstinterpretationen (tolkningen) at det skyldes blind reproduktion af de borgerlige-filosofiske forestillinger, og at den (kritikken!) begrebsmæssigt såvel som politiske vil føre til uholdbare konsekvenser, osv. Herigennem udvikles også nogle naturlige erkendelsesteoretiske bidrag (skrifter) fra DKP, f.eks. omkring modsigelses-karakteren inden for logik og matematik (Leisner 1978) Sådanne og lignende bidrag fra "DKP" er ikke bidrag til DKP, men tjener derimod netop som bidrag til afklaring og argumentationsudvikling af marxismens grundopfattelser på det filosofiske/ samfundsteoretiske niveau, og hvorpå DKP støtter sig.

Således kan man også betragte DKP's enhedsgrundlag som et samvittighedsfuldt bidrag til udvikling af den materialistiske dialektiks filosofisk-samfundsteoretiske udvikling. De (i niveauerne ?) indeholdte påstande og metodologiske principper vil nemlig her blive så konkretiserede og specificerede (som påpeget), at de kan anvendes som grundantagelser og almene (side 34) fremgangsmåder ved udledning af kategorier, gennem hvilke de individuelle livsbetingelser og udviklingen i sit almene spor forstået i sin historiske bestemmelse (specielt i det borgerlige samfund) på mere indholdsrigt og differentieret plan vil kunne erfares. De paradigmatiske-kategoriale anstrengelser som DKP gør sig gennem forsøg på at skabe en indre udbygning af den dialektiske materialisme fører i retning af danne en, med deres midler, empirisk forskende marxistisk individualvidenskab. Den bliver hermed den praktiske tilbagevisning af alle opfattelser (retninger) som ikke har kunnet overkomme at indpasse marxismen i forhold til problemet ang. individualitet/subjektivitet som deres grundlag, især psykoanalysen der i sin fuldstændiggørelse hviler på "subjektiv-videnskabelige" konzeptioner af et andet grundlag (altså en kampmelding mod eklektismen og de deraf fremkommende politiske spørgsmålsvurderinger til enhver Freudo-Marxist K.H. Braun 1979). Hermed står den marxistiske individualvidenskab med sin specielle genstandsbestemmelse, ikke nødvendigvis kun i "vertikal" sammenhæng med den materialistiske dialektik, men især i "horisontalt" forhold til den historiske tradition som overføres til psykologisk forskning og praksis". De har herved udvist, gennem deres kritiske forhold til erkendelse og fremgangsmåde, en mulighed for at "ophæve" den vidre videnskabsudvikling, og i høj grad bidraget til vidreudviklingen (den tendentielle overvindelse) hen mod at overkomme de "enkeltvidenskabelige" skranker af historisk karakter som findes i psykologien.

8

I overensstemmelse med den her fremviste tese om den væsentlige paradigme-kategoriale karakter ved bidrag fra DKP, vil vi også bestemme vores forhold til det underordnede *enkeltteoretiske-aktualempiriske* niveau: DKP vil følgelig ikke primært være en speciel "enkeltteori", teoriretning eller "skole" og det vil derfor være usagligt at tale om en kritisk psykologisk terapikonzeption m.m. De af DKP udarbejdede kategorier vil i højere grad føre til almene grundbegreber og metodologiske ledetråde, som kan bruges i forbindelse med opbygning og empirisk afprøvning af alle psykologiske teorier ud fra det nu udviklede paradigme. Det er ret beset en utilladelig forveksling på indholds niveauerne, hvis man selv eller udefra stiller krav til DKP, om at de først skal kunne fremvise heldige empiriske resultater af deres undersøgelser, fremvise praktisable teorikoncepter m.m., før end de kan hævde deres guldighed og anvendelighed. Lignende aktualempiriske duelighedskrav vil være relevante for enkeltteorier, men er ikke hensigtsmæssige i forbindelse med kategoriale bestemmelser: Gennem kategorien bestemmes (side 35) genstandsforståelsen, og dermed hvad der overhovedet er anvendelig "empiri" for enkeltforskningen, der vil altså ikke her kunne optræde/forekomme aktualempiriske resultater, som siger noget om modsigelserne på kategoriale-gendstandsforståelses niveauet. Det forholder sig netop sådan at kun på enkeltteorien kan du kun afprøve om den formulerede sammenhæng stemmer overens med den aktualempiriske manifestation, ikke når det gælder de grundbegreber hvorpå din teori er baseret, (således er "adfærds" eller "sans" begreberne ikke aktualempirisk falsificerbare), begrundelserne for de kategoriale bestemmelser i langt højere grad kunne afgøres på det kategoriale indholds niveau. (se kap. 9)

Man kan altså ikke bare stå som tilskuer på et enkeltteoretisk niveau og forholde sig til om DKP er aktualempirisk og "praktisk" anvendelig, uden at man tager den op til overvejelse. Man må i højere grad afprøve de fundamentale udarbejdede kategorier som hviler på det kategoriale niveau - og ifald man ikke har noget at indvende der - selv forvise/spørge sig om hvorvidt hver enkelt enkeltteori og metode, hvorvidt den enkelte "praksis" hænger radikalt sammen dermed (kategorierne!), hvorvidt den begrebslige og metodologiske implikation på tilsvarende måde forholder sig til det her udviklede paradigme, og i givet fald hvorledes de skal omstruktureres eller forkastes. Det har at gøre med (under forudsætning af deres gyldighed) den nye kategoriale bestemmelse, og hvad der under dens præmisser kan kaldes "empirisk forskning", "terapi", og "praksis".

Undersøgelser af konkret arbejde m.m. på det enkeltteoretiske niveau er altså (hvis tesen for denne bog lader sig begrunde) *ikke "kritisk-psykologisk"*, men nærmere *simpel psykologi* (det skyldes at undersøgelser der gennemføres af tilfældige metodologisk funderede personer, vil de også være afhængige af DKP's kategoriale udviklingsniveau). "Kritisk psykologi" under opbygning er endnu kun specielle bidrag til udvikling af et individualvidenskabelig-psykologisk paradigme, som må forholde sig, med deres begrebsmæssige-metodiske standard, til de krav som al anden psykologiske enkeltforskning og praksis må forholde sig til, hvis ikke DKP vil miste den givne mulighed for at tilføre den videnskabelige fremgang en ny kvalitet.

Bestemmelse af kategorianalysens genstandsindhold i dens forhold til videnskabshistorien.

Begrundelsen for at give tesen paradigmatisk karakter, som er baseret på den materialistiske dialektiks individualvidenskabelige-psykologiske kategorisystem, skyldes i sidste instans et logisk-historisk grundlag i forhold til det videnskabshistoriske materiale, (side 36) og er efter mit skøn en udvikling som DKP i væsentlig grad har været foran med/kan være foran med: Der må på dette grundlag udarbejdes og analyseres hvornår en kategori har karakter af et "paradigme", hvordan og hvorfor den traditionelle psykologiske grundlag ikke besidder kategorier med kvalitet af "paradigme", således at den stadigvæk befinder sig på et "førvidenskabeligt" stadium, eller hvorfor og hvordan DKP's centrale gennemførte individualvidenskabelige kategorisystem har fået karakter/status af et paradigme - altså hvorledes DKP har gjort det muligt at lave en egentlig videnskabelig udvikling af psykologien. Et sådant logisk-historisk sammenligningsarbejde er på nuværende tidspunkt nødvendigt, da det handler om at føre bevis for "paradigme"-koncepten gennem en videnskabshistorisk begrebsforståelse, og det til syvende og sidst handler om at få en tidligere udviklet videnskabelig standard op på et historisk adekvat niveau.

Forsøget på en sådan "kritisk kategorianalyse" som i sidste instans en påvisning af paradigme-karakteren, som er foregrebet inden for den kritiske psykologiske kategoriale bestemmelser, er imidlertid ikke temaet i den foreliggende bog. Dette spørgsmål beskæftiger en snart udkommende bog, af Wolfgang Maiers, sig med. I bogen bliver spørgsmålet til det kategoriale grundlag for den traditionelle psykologi og den nye kvalitet i et materialistisk dialektisk begrundet kategorisystem (i den kritiske psykologiske udarbejdning) systematisk behandlet, indbefattet videnskabshistoriske referencer til de indførte begreber (således forbindelsen til Kuhn's paradigmebegreb). I bogen bliver også den materialistiske dialektik i dens individualvidenskabelige eksplikationmuligheder hævet op over, ved hjælp logisk-historisk systematisk opspaltning, den traditionelle psykologiske metafysiske implikationer, til et filosofisk-gnoseologisk niveau.

Hvori findes nu det specifikke bidrag i den foreliggende bog til udvikling og begrundelse for tesen om paradigmeskift, som følger af den kritiske psykologiske individualvidenskabelige kategorisystem?. Besvarelsen af dette spørgsmål gives ud fra henvisning til de tidligere nævnte uklarheder og misforståelser i forbindelse med centrale prioriteringer inden for de kritisk-psykologiske bidrag. Den "kategoriale" udviklingsretning inden for den kritiske psykologi er, som nævnt mange gange tidligere, efter mit skøn, ganske vist *muligheden* for at fange deres væsentligste karakteristikum, men er i deres *nuværende* tilstand endnu sammenblandet med andre niveauer og problemstillinger, og er endnu ikke fuldt udarbejdet og begrebsliggjort. Denne tilstand skal ikke kun findes i den *begrebslige* uklarhed, som ville kunne overvindes gennem ren begrebs- (SIDE 37) analyse, der hviler på grundlaget i vores 4 fremhævede indholds-niveauer. Den begrebslige uklarhed synes i højere grad i det væsentlige at være udtryk for bestemte indholdsmæssige og metodologiske udvikletheder inden for den kritiske psykologi, hvorved dens kategoriale bidrag reelt nok ikke er tilstrækkeligt udviklet, når det gælder om en entydig besvarelse af spørgsmålet om paradigmeskift. Denne udviklingsmangel vil den foreliggende bog, så vidt som vel muligt, overvinde, og dermed føre den kritiske psykologi frem til

dens egne "kategoriale" begreber. Her skal der altså fremskaffes forudsætningerne for den "kritiske kategorialanalyse", hvor de som hos MAIERS, bliver gennemført med videnskabshistorisk indhold, som en fremadrettet genstandsorienteret kategorialanalyse, som i realiseringen af kategorialanalysen er i stand til samtidigt at gøre både de indholdsmæssige og de metodologiske implikationer mere forståelige. Set i dette perspektiv er dette arbejde af MAIERS, i en fremstillingsmæssige logik, overordnet.

Herigennem er den omstændighed fremhævet, hvor skelnen imellem videnskabs- og genstandsorienteret kategorialanalyse kun er "aspektvedhang" i sin natur, altså en fremhævelse af to sider i den samme analyseproces. Dette er for så vidt allerede klart, idet den videnskabskritiske kategorialanalyse med den Maierske problemformulering, hvor han forudsætter at resultatet af den genstandsmæssige kategorialanalyse inden for den kritiske psykologi, selv gøres til genstand. Men også omvendt har den genstandsmæssige kategorialanalyse hele tiden og nødvendigvis videnskabshistoriske aspekter, hvor den på ingen måde som sådan analyserer sin genstand, selvom det hele tiden er nødvendigt i genstandens allerede foreliggende begrebs-kategoriale udfærdigelse. Hvert forsøg på at danne en adekvat kategorial udfærdigelse af genstanden, >forholder< sig som det mindste, allerede implicit >kritisk< til de foregående begrebsmæssige udfærdigelser, og har således et videnskabshistorisk indhold. Derfor må man ofte gøre denne indholdsmæssige kritik eksplicit, hvorved særegenheden ved den nye kategoriale gendstandsforståelse i ophævelsen fra den tidligere almindelige begrebslighed bliver tilstrækkelig tydelig.

Dette betyder på ingen måde en flydende overgang gennem hvilken indholdet i den videnskabshistoriske bestemte kategorialanalyse foregår (hvilket vil blive tydeliggjort senere) og desværre heller ikke hvorledes den dominante genstandsmæssige kategorialanalyse kræver en anden systematisk sammenhang som videnskabsbestemt analyse. Det videnskabelige indhold i den genstandsbestemte kategorialanalyse synes underlagt en >fremmed< systematik, og er således ikke en videnskabshistorisk påviselig systematik, men har i højere grad karakter af et uforbundet ad hoc-indhold. Videnskabshistoriske henvisninger til den genstandsbestemmende kategorialanalyse, som man kan finde i den foreliggende bog, kræver altså - hvis ikke de skal fremstå vilkårligt, uligevægtigt og uforbundet ved siden af hinanden (SIDE 38) - et tilbageblik på deres videnskabshistoriske sammenhang, som det er udviklet i Maiers bog. Det betyder ikke, at kun vores genstandsmæssige analyse på de indholdsmæssige og metodologiske resultater i forbindelse med den historisk-logiske paradigmeanalyse er forudsætninger for Maiers bog, men også omvendt.

ANSATS TIL DET UNDERSTØTTENDE KATEGORIALANALYTISKE UDVIKLINGSARBEJDE PÅ DE FORLIGGENDE KRITISK-PSYKOLOGISKE ARBEJDER OG DERES GRÆNSER.

Hvis opgaveformuleringen og målsætningen for vores kategorialanalyse (her: gendstands-orienterede) i forlængelse af den (paradigmatiske endnu ikke tilstrækkeligt udviklede) nuværende tilstand skal kunne tydeliggøre den kritiske psykologi, henviser vi til ensidigheden i de foreliggende kritisk-psykologiske arbejder, på hvilken vores udbygning må hvile. Under de allerede omtalte mangfoldige kritisk-psykologiske publikationer, beskæftiger en betragtelig del sig med erkendelsesteoretisk-metodologiske grundspørgsmål, med kritik af de borgerlige teorier, med praktisk relevante

problemstillinger (f.eks. med familiens, arbejdslivets - betydning etc.). Disse arbejder er ikke umiddelbart relevante som materiale for denne bogs problemformulering. Hvad der her er vigtigere at fuldstændiggøre, er den indholds-metodologiske vidreudvikling af den kritiske-psykologiske kategorialanalyse, som selv allerede i sine kategorial-analytiske anstrengelser, baseret på (historiske) empiriske data, er overordnet den individualvidenskabelige genstand som midtpunktet. Dette gælder for alle de følgende bøger: *Sinnliche Erkenntnis - Historischer Ursprung und gesellschaftliche Funktion der Wahrnehmung* (SE) von Klaus Holzkamp (1973); *Naturgeschichte des Psychischen I - Psychogenese und elementare Formen der Tierkommunikation*(NP I) und *Naturgeschichte des Psychischen II - Lernen und Abstraktionsleistungen bei Tieren* (NP II) von Volker Schurig (1975); *Grundlagen der psychologischen Motivationsforschung I* (M I) og *Grundlagen der psychologischen Motivationsforschung II. Die Besonderheit menschlicher Bedürfnisse - Problematik und Erkenntnisgehalt der Psychoanalyse* (M II) von Ute Holzkamp-Osterkamp (1975 bzw. 1976); *Die Entstehung des Bewußtseins* (EB) af Volker Schurig (1976); *Denken - Psychologische Analyse der Entstehung und Lösung von Problemen* (D) af Rainer Seidel. Desuden kan der i denne sammenhæng nævnes bogen *Probleme der Entwicklung des Psychischen* af A.N.Leontjew (1973), som er grundbogen i sovjetpsykologiens kulturhistoriske skole, og som er benyttet som grundlagsbog i de nævnte (SIDE 39) kritisk-psykologiske arbejder - og materialet samt dets teoretiske koncepter er medtaget og diskuteret. Den tidligere nævnte, og endnu ikke udviklede indholdsmæssige og metodologiske kategorialanalyses status, dens derved fremkomne sammenblanding af kategoriale niveaurs indholdsbetydning, manifesterer sig i de nævnte værker på to måder : På den ene side har der i de senere arbejder, i modsætning til de tidligere, udviklet sig metodologiske standarder for kategorialanalyse, således at de forskellige bøger, set i dette lys, ikke er ligværdige og hvorved de ældre arbejder inden for visse områder har behov for en interpretation på det nyeste metodologiske niveau. På den anden side er de forskellige bøger mest "felt-teoretisk" specifikke, hvilket vil sige at kategorialanalysen befinder sig på et tilsvarende relativt begrænset psykologisk genstandsområde, så som "iagttagelser", "motivation" og "tænkning". Dette udviklede sig nødvendigvis ved ansatsen til en analyse af den deciderede "områdeteoretiske" organiserede borgerlige psykologi. I gennemgangen af kritikken af de borgerlige-psykologiske konceptioner, syntes de mange enkeltarbejder allerede at have overskredet deres områdebegrænsning, men er dog stadig begrænset af temaerne for de enkelte arbejder, og dette til trods har de i høj grad skabt forudsætningerne for den mere eksplicite og systematiske områdeadskillelse. Dette betyder også, at de *kategoriale bestemmelser*, som hidtil gennem deres områdespecifikke tilknytning, mer eller mindre er blevet sammenblandet med enkeltteoretiske bestemmelser, har opnået en overordnet udviklingsgrad således at det har været muligt på *systematisk vis at bringe dem på begrebsligt niveau*, og derved generelt ophæve de enkeltteoretiske betydningsniveauer, og derved gøre det muligt at forstå begge niveauer i deres særegenhed.

Ud fra den omstændighed, at der i overensstemmelse med problemformuleringerne i de hidtidige opgaver *indholdsmæssigt* må ske en ophævning til et nyt integrationsniveau, kan man forstå, hvorfor denne opgave ikke bare kan klares gennem en begrebsafklaring, men kun gennem at bemægtige sig en 'integrativ' opdatering af selve kategorialanalysen. Det er derfor i det følgende på basis af det foreliggende materiale, og dets kategorialanalytiske tilgængelighedsforsøg i samtlige nævnte bøger, at

udledningsprocessen af forskellige kategorier endnu engang må fuldstændiggøres, da det kun således kan lade sig gøre at udvikle deres systematiske sammenhæng sagsligt, og dermed samtidigt vil kunne (SIDE 40) gøre det metodologiske aspekt erkendbart i sin særegenhed inden for den centrale kategorialanalyse.

Denne meget omfattende problemstilling kan kun bemægtiges på et rekonstruerbart komplekst niveau, såfremt jeg tillader mig bestemte begrænsninger. En af disse begrænsninger består deri, at jeg på det historisk-empiriske materiale i de tidligere kritisk-psykologiske bøger, kun bearbejder dem som ikke stemmer overens med den seneste erkendelse inden for biologiske, ethologiske, antropogenetiske, etnologiske osv. forskningsområder - her bliver som det næste, den hidtidige kritisk-psykologiske forskning ophævet til et nyt kategorial-metodologisk niveau, hvorved også nye standarder og muligheder i den videre forarbejdning af empirisk materiale bliver givet.

En yderligere, i denne førstnævnte sammenhæng, begrænsning for denne bogs målsætning, ligger deri, at jeg i meget begrænset omfang refererer til arbejder uden for den kritiske psykologi, nemlig kun hvor jeg har været i pligt af ikke derved at udelader eksplicite modsætninger med andre filosofiske, samfundsteoretiske, psykologiske osv. retninger: Det ville have gjort den foreliggende bog uhensigtsmæssig stor og kompliceret inden for mange yderligere dimensioner, således at det hverken for mig selv eller læseren ville have kunnet blive særlig håndgribeligt'. Slutteligt forsøger jeg hele vejen gennem teksten, for nemheds skyld, at skelne mellem det indholdsmæssige og det metodologiske, således at mit kategorialanalytiske udviklingsarbejde henover det kritisk-psykologiske baggrundsmateriale kommer frem, og ikke hver gang skal hæves op fra tidligere positioner på en "kritisk" måde.

Derudover har jeg, som orienteringsvejledning for den grundige læsers synspunkt, lavet en udførlig anmærkningsdel til samtlige i teksten forekommende nyforståelser af ældre kritisk-psykologiske konceptioner, med tilhørende begrundelser. Under forsøget med realiseringen af dette forehavende, blev det mig på den ene side hele tiden tydeligere, at jeg derved uundgåeligt blev viklet ind i selvstændige "begrebslige" diskussioner, som handlede om hvilken størrelsesorden selvskabte komplikationer skulle have, og hvor tidsrøvende det skulle være, før det kunne overvindes. På den anden side - og det afspejler betydelig større vanskeligheder - blev det mig klart, at i bestræbelserne på at skabe den mest præcise adskillelse af konceptionerne i denne bog i fht. de tidligere arbejder, måtte differencen mellem mine nuværende og de tidligere affattelser blive akcentueret; Således blev distancer og divergenser foregivet, hvor der faktisk fandtes et mere evolutionært forhold, inden for hvilke jeg tog bestemte aspekter, som allerede var indeholdt i de ældre fremstillinger, ekspliciterede og tolkede dem, ud fra hvilken konsekvens de blev udviklet. Den således fremførte misforståelse angående den kritiske psykologis særegenhed som arbejdsretning var så graverende, at de ikke ville have været istand til at opdage eventuelle begrebslige klargørelser. Derfor må også diskussionen vedrørende det specifikke i disse tidligere kritisk-psykologiske konceptioner - hvor sådanne forskelligheder ikke synes åbenbare - kunne blive specialanalyseret senere, hvorved nødvendighed og nyttighed ved lignende modsætninger i de forskellige problemstillinger må kunne gøres påviselige.

For den indholdsmæssige udvikling af vor kategorialanalytiske arbejdes resultat, må det næste være en orientering om prioritering og målretning, i understøttelsen af en videnskabshistorisk globalisering, gennem udviklingen af et individualvidenskabeligt-psykologisk paradigme, der er karakteriseret af sin oprindelse og særegenhed (den udførlige og funderede behandling af dette problem finder man, som nævnt, i komplementærarbejdet af MAIERS)

1.2 OMRIDS AF DET KATEGORIALE GRUNDLAG TIL UDVIKLING AF "HISTORISKE" PARADIGMER I DEN PSYKOLOGISKE VIDENSKAB

AHISTORISK GENSTANDSFORFEJLING OG ELIMINERING AF DET PSYKISKE I DEN TRADITIONELLE PSYKOLOGIS KATEGORIER

Et af de vigtigste udviklingstrin i den videnskabelige selvforståelse af mennesket, var i det forrige århundrede åbningen til den historiske dimension af det menneskelige liv på et nyt niveau. Gennem Darwins evolutionsteori blev lovmæssigheden i dyrenes udviklingsgenese påvist. Dermed var det muligt at erkende, at mennesket, der tidligere var forstået som et uforanderligt resultat af en engangs skabelsesakt, i sine naturlige oprindelse og muligheder er et udviklingsresultat fra de mest primitive dyreformer, over utallige mellemtrin, frem til "stammehistorien". MARX og ENGELS viste gennem udviklingen af den historiefunderede materialetiske dialektik - i særdeleshed (SIDE 42) i analysen af "Det borgerlige samfunds anatomi"- at menneskets livsbetingelser hverken er naturgivne eller tilfældige, men derimod en socialhistorisk proces som er dannet på formations- og klassespecifikke udmøntninger af de samfundsmæssige forhold, som også de særlige udviklings- og strukturdannelser er underlagt, altså historisk bestemt, dvs. lovmæssigheden er at de tidligere former danner grundlaget for udviklingen af de nye former. Specielt havde ENGELS i sine seneste arbejder integreret den naturhistoriske og den samfundshistoriske dimension til en (som Lenin har sagt det) omfattende dialektisk-materialistisk "udviklingslære", ved realiseringen af den tidlige programatik af MARX og ENGELS: "Vi kender kun en eneste videnskab, den historiske videnskab".

I de fleste af de sidenhen uddifferentierede human- hhv. socialvidenskabelige enkeltdiscipliner - så som biologi, antropologi, fysiologi, sociologi - blev menneskets naturhistoriske hhv. samfundsmæssig-historiske dimension medtaget i mer eller mindre forkortet form. Kun inden for *psykologien* blev - betinget af "enkeltvidenskabens" genstandsarbejdsdelelige specificering - det nye erkendelsestrin af menneskets *historiske selvforståelse* praktisk talt *ignoreret*. I den første "strukturelle" fase, ført an af WUNDT, som enkeltvidenskabelig fremtrædelsesform, orienterede psykologien sig ikke som en eksperimentel disciplin med et anstrøg af "historisiteten" som fandtes inden for human- og socialvidenskaben, men orienterede sig derimod til den (endnu "ahistoriske") naturvidenskaberne kemi og fysik. Med psykologiens funktionalistiske fase ved århundredeskiftet blev den Darwinistiske teori ganske vidst taget op på flere planer, men derefter hurtigt igen elimineret.

Således fremkom, i tilknytning til Lloyd Morgan for en kort periode en sammenlignende dyreprykologi; men dens stammehistoriske aspekter havde ingen indflydelse på den videre udvikling af psykologien, men var derimod grundlaget for udbygningen af en skarpt biologisk afgrænset psykologisk

diciplin, etologien, f.eks. humanetologi; indholdet i denne psykologi nedprioriterede den historiske dimension ved betragtningen af dyr og gjorde den til en abstrakt organismisk koncept, hvorved dens resultater fra dyreforsøg kunne almenføres til også at gælde for mennesker.

I meget høj grad og på mange teoretiske niveauer inden for psykologien, vandt Darwins forestillinger over den pragmatiske erkendelse, specielt hos James, som f.eks. opfattede bevidstheden som et organ i forbindelse med tilpasning til omverdenen. Med kurs i den retning (ca. fra 1913 af) skete følgende vending inden for den behavioristiske psykologi, som indførte et biologisk funktionsbegreb som allerede snart kunne reduceres til et matematisk funktionsbegreb: $R = (F)S$ (reaktionen er en funktion af stimulus). (SIDE 43) Denne forestilling er impliceret i, og fremstår som karakteristisk for størstedelen af den traditionelle psykologi frem til idag, med dens lån af det matematiske eksperimentelle hhv. betingelsesanalytiske Variabel-Skema, som i overensstemmelse med den menneskelige >adfærd< som >afhængig variabel< vil kunne forudsige hhv. kontrollere forskellige forudsætninger. De lovmæssige forklaringer, som kan formuleres med indholdet i disse variabel-skemaer, opnåede således - på trods af den naturhistoriske og den samfundsmæssige-historiske proces - at finde karakteren af en abstrakt-ahistorisk generalisering: >mennesket< hhv. >organismer< overhovedet forholder sig, under de og de betingelser på den og den måde.

Med den hermed skitserede udgrænsning af den omfattende historiske dimension ved den menneskelige eksistens, som den enkeltvidenskabelige psykologi har foretaget, må også den traditionelle psykologiske kategoriale grundlag på tilsvarende måde være begrænset og >ahistorisk<: Mulighederne for en begrebsliggjort genstandsforståelse, og dermed en skelnen af hvad der overhovedet er muligt at undersøge, er her allerede så forkortet gennem den slags kategoriopbygning, at sammenhængen mellem de individuelle eksistenser og deres omverdensbetingelsers naturhistoriske hhv. samfundsmæssige-historiske processer, hvorigennem menneskets udviklingsmuligheder og livsforhold er bestemt, er blevet distanceret. Tilbage bliver der således kun kategorier, inden for hvilke individet bliver et gennemsnit ud fra den umiddelbare indflydelse og manifesterer sig som resultatet af rene individualbiografiske processer.

Den kategoriale begrænsning som konsekvens af den generelle >ahistoricitet<, lader sig eksemplificere ved dens skæbne, i det begrebet det >psykiske< fik sin oprindelse sammen med den enkeltvidenskabelige psykologi. - Hvis man tager den ordrette betydning af >psykologi<, kunne man tro, at det >psykiske< må være den mest generelle genstandsbestemmende kategori inden for psykologien. Faktisk mundede en mindst 2 tusinde år gammel begrebshistorie om det >psykiske<, til hvilken Aristoteles har bidraget med væsentlige bestemmelser, ud i at >psykologien<, først som delområde af filosofien, og siden som selvstændig diciplin, hvorved fordele ved behandling af det psykiske kunne ses, til en udvikling fra en spekulativ og metafysisk forestilling til en mere og mere empirisk orienteret udvikling, således at en videnskabeliggørelse af læren om det psykiske kunne indledes. Dette mulige videnskabelige fortrin, blev pga. den måde som det psykiske blev forstået inden for den psykologiske enkeltvidenskab, aldrig nogen sinde ført videre: På grund af sin ahistoriske begrænsning kunne psykologien ikke komme videre i sin klargøring af problemerne med den empiriske udforskning af det psykiske, så længe der ikke

var en forståelse af det psykiske som et delmoment i den (SIDE 44) individuelle udvikling, og dermed et væsentligt og identificerbart aspekt ved naturhistorien og den samfundsmæssig-historisk udvikling. Det psykiske blev i højere grad kun taget under overvejelse, og forstået, som en egenskab hos det isolerede individ-i-sin-omverden og sin individuelle biografi. Således kom forsøgene med at bestemme det psykiske frem til >inderliggjørthed< (*Innerlichkeit*) hos det enkelte menneske, som kun var tilgængelig gennem selv- og verdensindsigt, og den metodiske tilgang til denne inderliggjørthed overtog en særlig procedure, >Introspektionen< som den centrale fremgangsmåde inden for den >strukturalistiske< psykologi.

Dette fremkaldte kun *principielle metodiske ændringer* i forhold til den >funktionalistiske< udvikling, som i særlig grad sås inden for den >behavioristiske< psykologi. Det blev (når vi husker på det begrebslige indskrænkede >psykiske<) fremholdt, at en sådan psykisk >inderliggjørthed< er en privatsag ved hver enkelts objektive videnskabelige forskning - og dermed ikke tilgængelig - hvorfor det ikke er en legitim genstand for psykologien. På grund af denne måde at angribe problemet på, men også fordi forståelsen af det psykiske i sin >inderliggørende< forkortning blev mere og mere vag og hverken metodisk eller empirisk kunne komme videre, blev *kategorien om det psykiske tvunget i baggrunden* som indhold i psykologien, som et førvidenskabeligt tiltag, og som kuriosum endte det med en >psykologi uden psyke<. På det sted hvor det psykiske forsvinder som grundkategori, indtræder andre kategoriale bestemmelser som gendstandsgrundlag for psykologien, således >adfærd< - senere ofte den eklektisk udvidede bestemmelse >oplevelse og adfærd< -, >påvirkning-reaktion< etc. Den indeværende mest brugbare udlægning er vel, at psykologien har med tre forskellige former for >variabler< at gøre, med >påvirkningsvariabler<, >reaktionsvariabler< og >organisme-variabler<, gennem hvilke begge de andre slags >variabler< formidles (S-O-R skema).

Sådanne forsøg på kategoriale gendstandsbestemmelser bragte imidlertid nye besværligheder med sig, idet de var for uklart definerede, i forhold til at skabe en klar afgrænsning af psykologien vs andre discipliner, så som fysiologien eller den traditionelle biologi. For at omgå de fremkommende besværligheder, forsøgte man hele tiden at lave en relativering hhv. abstrakt negering af de funktionalistiske ansatser, idet man lod sig begrænse til hhv. ville udforske umiddelbare bevidsthedstilstande, oplevelser etc. Resultatet af dette blev en hid og did svajen mellem de *uholdbare positioner* i den subjektive *universalisering af menneskets private >inderliggjørthed<* og den *metodisk begrundede afgrænsning af denne inderliggjørthed*. (s.u. S. 335 f.) Resultatet af den her fremdragede langvarige diskussion er, at man sigtede mod en delvis programsat genstandsbestemmelse af psykologien, og endte op med at proklamere en >psykologi uden genstand<, i det mindste (SIDE 45) forsøgte man at skabe klarhed over den psykologiske genstand, men endte op med en forskning uden grundlæggende kategoriale bestemmelser, til at sammenholde de enkelte undersøgte fænomener.

Den, gennem den ahistorisk betingede, genstandsforfejlede kategoriale ubestemmelighed inden for den traditionelle psykologi, er det mest generelle grundlag for dens *permanente krise*: Idet det viser sig umuligt, at udvikle en overordnet kategori for genstandsgrundlaget, med tilsvarende metodologiske implikationer, gælder det også for hele området under et, hvilket viser sig på 2 måder: Som en tilstand af desintegration og opsplnitning i et utal af uforbundne sideordnede teorier hhv. teoretiske småskoler; og som isolation og desintegration af forskellige

genstandsaspekter, hvorigennem fænomener som >iagttagelse<, >tænkning< og >motivation< ikke udvikles i den sammenhæng de har med hinanden, men vil altid blive udforsket hver for sig (i heldigste fald efterfølgende sat i forbindelse med hinanden), hvilket delvist fører til opdeling i separate deldiscipliner, så som >iagttagelsespsykologi<, >tænkningspsykologi< og >motivationspsykologi<: gennem denne distancering fra sammenhængene vil også enkeltfænomenerne kun blive opfattet mer eller mindre entydigt og fordrejet.

Denne teoretiske desintegration må have metodiske implikationer. Således kom det til vidtgående (kompensationer og tilsløringer gennem delvist ubegrundede >standarder<)) orienteringsløshed i fht. begrundelserne for de hidtidige metodiske instrumentariums og den afstukne vej for den fremtidige forskning. Psykologisk praksis kunne hele tiden under sådanne omstændigheder kun føre til stadigt dårligere grundvidenskabelige erkendelser og fremgangsmåder, men også udviklede og pragmatiske sigtøjepunkter inden for >det mulige< hhv. den forudgående grundige professionelle sammenhæng i udviklingen mellem et teorem og teknikker, som tit går i uløselige modsætninger til de >officielle< standarder. Manglen på iarbære alternativer førte til, på den ene side, en mærkværdig sideordnet selvkritik på et teoretisk og metodisk plan, og på den anden side ignoreredes denne kritik og førte til blind >vidreudvikling< inden for empiriske forskning og praksis. >Videnskabsteoretisk< blev dette rationaliseret i en hele tiden tydeligere tilbagetrækning, i det f.eks. nøden ved en uduelighed til en konsistent teoriudbygning og fraværet af en integreret videnskabelig fremgang, bliver stiliseret til en videnskabelig standard - >dyd<, (at gøre en dyd af nødvendigheden ved,) utilregneligheden og betydningsløsheden erfares i den traditionelle-psykologiske forskning med den skridtvise opgiven ved hvert virkeligt videnskabelige forklaringskrav når det skal legitimeres >videnskabslogisk< etc. (vgl. f.eks. Holzkamp 1977, Maschewsky 1977, Jager et al. 1978 og Schneider 1980). (SIDE 46)

Den >enkeltvidenskabelige< opdeling og dekadence inden for den borgerlige psykologi er selvfølgelig ikke kun en iboende videnskabshistorisk proces, men også begrundet i den samtidshistoriske udvikling i det borgerlige samfund, og dets givne >arbejdsdeling< og funktionalisering af human- og socialvidenskabene (vgl. f.eks. Jager/Stauble 1978). Ikke desto mindre er det muligt, uafhængigt af resultaterne af en sådan samtidshistorisk analyse, at udarbejde en logisk-historisk kategorial-metodologisk psykologisk implikation, idet det eksisterer som fænomen (vgl. Maiers 1979).

**A. N. LEONTJEWS >historiske angrebsmåde< samt objektive
affattelse og genetiske udledning af det psykiske som
vendepunkt mod det historiske paradigme**

Med udviklingen af den materialistiske dialektik, som her fremstillet, er den principielle mulighed skabt for at overvinde de skildrede kategoriale begrænsninger, som følge af den permanente krise i psykologien, idet den individualvidenskabelig-psykologiske forsknings hidtidige eliminering af omfattende historiske dimensioner inden for naturhistorien, samfundsudviklingen og individuel udvikling som selvbevægelse ud fra modsætninger nu er blevet metodologisk og indholdsmæssigt åbnet (i overensstemmelse med de dialektiske grundsætninger: modsætningernes >enhed og kamp<, det >kvantitative omslag i kvalitet< og >negationens negation<)). Denne mulighed blev første gang realiseret af den sovjetiske psykolog

A.N. Leontjewa med hans koncept til en >historisk angrebsmåde< på genstanden psykologi, og ved hans tiltag, baseret på et omfangsrigt materiale, til en genetisk oprindelses- og differentieringsanalyse af det psykiske. Dermed blev det psykiske udarbejdet som objektivt, som et indeholdt differentieringsprodukt i livsprocessens fylogenetisk skabte funktion, og det kunne nu bevises, at det psykiske overhovedet ikke kan forstås som menneskets >oplevede inderlighed<, men det psykiske er et sent udviklet produkt, der bliver objektivt bestemt via historiens specifikke konkretisering. Således tog Leontjewa et skelsættende skridt til det psykiskes rehabilitering som øverste genstandsbestemmende grundkategori i psykologien (vgl. Leontjewa 1973)

Leontjewa's koncept om den >historiske angrebsmåde< blev i sin centrale betydning for udviklingen af en marxistisk individualvidenskab ikke tilstrækkeligt påskønnet, hverken af forkæmpere for (SIDE 47) den >kulturhistoriske skole<, sovjetpsykologien (til trods at Leontjewa er deres begrundet) eller andre sovjetiske psykologer (så som Rubinstein), heller ikke af marxistisk inspirerede >personlighedsteori< teoretikere i de kapitalistiske lande (som Seve) (vgl. M II, S. 150 ff). Selv der hvor man eksplicit støtter sig til Leontjewa, som forkæmperne for en materialistisk handlingsteori i DDR og BDR, lader man sin koncept om en >historisk angrebsmåde< have vidtgående udeladelser og refererer kun til bestemte af Leontjewa's resultater, så som >arbejds-< eller >tilpasnings< kategorier, dens opfattelse af forholdet mellem arbejde, handling og operation etc. Ja selv Leontjewa har i sine seneste arbejder delvist forsømt sit eget princip om en historisk fremgangsmåde og dermed i forhold til mit skøn kommet bagud for sine tidligere arbejder.

På dette sted starter den kritiske psykologi: For den, idet den konsekvent giver sig i kast med og fortsætter Leontjewa's ansats, er den >historiske angrebsmåde< i overensstemmelse med dens fundering i materialistisk dialektik som en >omfattende udviklingslære<, et universelt begrebs-metodologisk forskningsprincip, på hvilke ikke en eneste fremgangsvariant eller begrebsopbygning må falde udenfor. Paradigmet, som i tilknytning til Leontjewa's frembragte kategorialanalyse, ^{eller som skøn} lader sig udfolde i den kritiske psykologis forlængelse, er altså et >historisk paradigme<, gennem hvilket den hidtil udgrænsede omfattende historiske dimension ved den menneskelige eksistens inden for individualvidenskaben/psykologien skal bringes til sin ret. Hermed antydes det (og i det følgende gøres der belæg for), at den hidtidige >førparadigmatiske< og dermed >førvidenskabelige< tilstand inden for psykologien skyldes dens krisebehæftede dekadence i den hidtidige eliminering af historiens betydning for dens genstandsforståelse, og med gennemsætningen af den historiske dimension i et virkeligt paradigme, vil påviselige videnskabelige fremskridt være blevet muliggjort.

Med den konsekvente anvendelse af Leontjewa's >historiske metode<, fanger den kritiske psykologi samtidigt den genetisk begrundede *objektive bestemmelse af det >psykiske<* (se nedenfor) og begriber dermed det psykiske som den øverste grundkategori for individualvidenskaben/psykologien, gennem hvilken dens genstand både bliver afgrænset i fht. andre videnskaber og gennem en kategorial differentiering af grundkategorien psyke, i sin indre organisering vil kunne erkende det psykiske adekvat. Det for denne bog nævnte udviklingsarbejde i retning af en kategorialanalytisk færdiggørelse inden for det historiske paradigme, lader sig altså specificere som en udarbejdelse af et kategorisystem, med det >psykiske< som øverste kategori, og den kategoriale underinddeling af underordnede kategorier (SIDE 48) (forskellige niveauer), idet differentierede psykiske funktionsaspekter vil

kunne fastslås. Dette kategorisystem må derfor være så kvalificeret og struktureret, at sammenhængen mellem menneskets individuelle psykiske udvikling og den overordnede naturhistoriske og samfunds-historiske udvikling kan påvises adekvat og differentieret. Dermed skulle grundbegreberne og de metodologiske principper være til at disponere, således at den psykologiske enkeltteori opbygges genstandsadekvat og funderes aktualempirisk.

Resultatet af vores kategorialanalytiske udviklingsarbejde, som indholdsmæssigt hænger sammen med den dialektiske materialisme, viser konsekvenserne for det enkeltteoretiske-aktualempiriske arbejde og er dels fremhævet på visse tider og steder, og dels (specielt kap.9) separat fremstillet. Således er også metodologien i vores forehavende i det væsentligste gjort tydeligt, på generel vis, i slutningen af bogen, når det er muligt at gennemføre en indholdsmæssig kategorialanalyse. Alting synes mig af fremstillingstekniske grunde nødvendige at medtage, så læseren får allerede på forhånd nogen henvisninger at holde sig til, hvorfor den følgende analyse starter som den gør og ikke på en anden måde, hvorfor der tages skridt i nogle retninger og ikke andre, hvorved det vil være let at følge med fra starten af. Derfor skitserer jeg det kategorialanalytiske arbejde forlods, med nogle generelle hovedpunkter fra den genstandshistoriske kategorialanalyse, frem mod et individualvidenskabeligt/psykologisk paradigme (hvorved redegørelsen og de indgående begrundelser leveres efterfølgende).